

Iso-Seppälä Heidi

Varhaiskasvatuksen vaikutus lapsen kiintymyssuhteisiin

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
13.04.2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Varhaiskasvatuksen vaikutus lapsen kiintymyssuhteisiin (Heidi Iso-Seppälä)

Kandidaatin tutkielma, 34 sivua

Huhtikuu 2021

Tämän kandidaattitutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia päiväkotiympäristössä tapahtuvalla ryhmätoiminnalla on lapsen jo luotuihin kiintymyssuhteisiin ja voiko lapsi muodostaa kiintymyssuhteita myös varhaiskasvatuksen henkilöstöön, eli lyhyemmin varhaiskasvattajiin. Lisäksi tavoitteena on antaa tietoa siitä, mitä ovat kiintymyssuhteet, miten ne muodostuvat ja millaisia vaikutuksia niillä on lapsen elämään.

Tutkielma on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä on käytetty kirjallisuuskatsausta. Lähteinä on käytetty sekä suomenkielistä että englanninkielistä painettua kirjallisuutta ja tutkimusartikkeleita. Olen perehtynyt myös varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja käyttänyt niitä lähteinä.

Kiintymyssuhdeteoriaan pohjautuvat kiintymyssuhteet ovat merkittävä osa lapsen sosiaalista kehitystä ja niiden vaikutukset ulottuvat myös muiden taitojen kehitykseen ja pitkälle lapsen myöhempään elämään. Kiintymyssuhteen näkyvä osa on kiintymyskäyttäytyminen, jota on kuvattu toiseen ihmiseen kohdistuvana läheisyyden etsimisenä ja ylläpitämisenä.

Kiintymyskäyttäytymistä ilmenee esimerkiksi erotilanteissa, joissa sen muoto määrittelee kiintymyssuhteen laadun. Kiintymyssuhteet voidaan jaotella turvallisiin kiintymyssuhteisiin ja turvattomiin kiintymyssuhteisiin, jotka taas voidaan jakaa edelleen erilaisiin tarkempiin kategorioihin.

Varhaiskasvatuksen pariin siirtyvä lapsi on usein muodostanut jo ensisijaisia kiintymyssuhteita vanhempiinsa. Varhaiskasvatus muuttaa lapsen päivärytmiä ja aiheuttaa tilanteen, jossa lapsi ei voi olla koko päivää ensisijaisen kiintymyskohteensa kanssa. Tästä johtuen on aiheellista pohtia, millaisia varhaiskasvatuksen vaikutukset kiintymyssuhteisiin oikein ovat. Lisäksi on tärkeää selvittää, voiko lapsi luoda kiintymyssuhteita myös päiväkodissa varhaiskasvattajiin, ja voidaanko näillä kiintymyssuhteilla tukea lapsen kasvua ja kehitystä.

Tutkielma osoittaa, että lapsen kiintymyssuhteet ovat merkittävä osa hänen varhaisimpia vuosiaan ja niillä on vaikutusta myös hänen myöhempään elämäänsä. Lapsi muodostaa kiintymyssuhteita sekä perheenjäseniinsä että mahdollisesti myös varhaiskasvattajiin. Lisäksi vastauksena tutkimuskysymykseen tutkielma osoittaa, että varhaiskasvatuksella ei ole tilastollisesti merkittäviä vaikutuksia lapsen kiintymyssuhteisiin, mutta yksilöllisiä vaikutuksia on havaittu.

Avainsanat: varhaiskasvatus, kiintymyssuhteet

Sisältö

1. Johdanto.....	4
2. Tutkimuksen toteutus	6
2.1 Tutkimusasetelma	6
2.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	7
2.3 Tutkimuksen merkitys	8
3. Kiintymyssuhteet.....	10
3.1 Kiintymyssuhdeteoria	10
3.2 Kiintymyskäyttäytyminen.....	12
3.3 Turvallinen kiintymyssuhde	14
3.4 Turvattomat kiintymyssuhteet	14
4. Varhaiskasvatuksen vaikutus kiintymyssuhteisiin.....	18
4.1 Varhaiskasvattaja kiintymyksen kohteena	18
4.2 Aiempia tutkimuksia varhaiskasvatuksen vaikutuksista	19
4.3 Päiväkoti ympäristönä vaikuttamassa	20
5. Kiintymyssuhteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa	23
5.1 Kiintymyssuhteita tukeva päiväkotiympäristö.....	23
5.2 PACE-asetus apuna tukemassa kiintymyssuhteita.....	25
5.3 Omahoitajuuden merkitys kiintymyssuhteiden tukemisessä.....	27
6. Pohdinta	29
Lähteet	32

1. Johdanto

Tämän kandidaatintutkielman aiheena on varhaiskasvatuksen vaikutus lapsen kiintymyssuhteisiin. Tutkielma on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena ja kirjallisuuskatsauksena. Rusanen (2011) mukaan kiintymyssuhdeteoria, jonka brittiläinen psykiatri ja kehityspsykologi John Bowlby kehitti 1960- ja 1970-luvuilla tekemänsä tutkimuksen pohjalta, nosti ihmisten tietoisuuteen kiintymyssuhteet ja niiden merkityksen lapsen ja hänelle läheisten aikuisten välillä. Rusanen kertoo, että näillä kiintymyssuhteilla tarkoitetaan Bowlbyn mukaan lapsen ja aikuisen välille syntyvää tunnesidettä, jonka muoto vaikuttaa siihen, miten lapsi turvautuu hädän hetkellä aikuiseen (Rusanen, 2011, 27). Teoriaa on laajennettu muun muassa Mary Ainsworthin ja muiden tutkijoiden tutkimusten avulla (Hautamäki, 2011, 27). Ainsworthin kehittämä vierastilannemenetelmä liitti teorian osaksi modernia kehityspsykologiaa (Hautamäki, 2011, 32).

Varhaiskasvatuksen kontekstissa kiintymyssuhteita voidaan tarkastella monessa eri tilanteessa, sillä ne ovat aina läsnä. Niihin voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi silloin, kun lapsi on siirtymässä kotoa varhaiskasvatuksen piiriin. Asiaa voidaan pohtia muun muassa siltä kannalta, miten varhaiskasvatus vaikuttaa lapsen vanhempiinsa luomiin kiintymyssuhteisiin, kun lapsi joudutaan varhaiskasvatuksessa erottamaan vanhemmistaan toisinaan pitkänkin päivän ajaksi. Lapsi luo kiintymyssuhteensa ensisijaisesti vanhempiinsa, mutta on esitetty, että hän luo toissijaisia kiintymyssuhteita myös muihin häntä hoitaviin henkilöihin, eli tässä tapauksessa varhaiskasvattajiin. Onkin aiheellista keskustella myös siitä, mahdollistaako varhaiskasvatus tällaisten toissijaisten kiintymyssuhteiden luomisen, vai onko varhaiskasvatus ympäristönä niin vaihteleva ja epävakaa, että kiintymyssuhteiden luominen on haastavaa, ellei jopa täysin mahdotonta. Turvallisten kiintymyssuhteiden mahdollisen luomisen yhteydessä voidaan puhua myös omahoitajuuden hyödyistä tuettaessa lapsen kiintymyssuhteiden luomista. Omahoitajuudella tarkoitetaan sitä, että varhaiskasvatuksessa lapsesta on vastuussa pääasiassa yksi aikuinen, omahoitaja, jonka kanssa lapsella on erilainen tunneside kuin muiden aikuisten kanssa (Kalland, 2011, 147–148). Omahoitajamallista on Suomessa luovuttu uuden, vuonna 2018 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain myötä, mutta 2000-luvun alkupuolella se oli vielä merkittävä osa päiväkotien toimintaa. Koen tämän esiin nostamisen edelleen tärkeäksi, sillä omahoitajuudella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia kiintymyssuhteisiin.

Shonkoffin ja kumppaneiden (2015) mukaan vanhempien, opettajien ja hoitajien tiedot ja taidot vaikuttavat heidän herkkyyteensä olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Hänen mukaansa tämän tiedostaminen kannustaa kehittämään uusia tapoja tukea aikuisten ja lapsen välistä vuorovaikutusta niin, että sen avulla voidaan auttaa ja tukea haavoittuvaisia lapsia (Shonoff, ym., 2015, 9). Heidän mukaansa huonoista olosuhteista tulevilla hyvin pärjäävillä lapsilla on takanaan ainakin yksi tasapainoinen ja sitoutunut ihmissuhde joko vanhemman, hoitajan tai jonkun muun aikuisen kanssa (Shonoff, ym., 2015, 1). Tämän perusteella varhaiskasvattajilla on mahdollisuuksia toimia merkittävänä tukena lapselle, jonka kotona asiat eivät ole välttämättä hyvin. Näin ollen varhaiskasvatuksella ja etenkin varhaiskasvattajilla on tärkeä merkitys lapsen elämässä myös kiintymyssuhteiden näkökulmasta, joten aihe on tärkeä nostaa esille yleistä keskustelua varten.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) mukaan varhaiskasvatus on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Asiakirjan mukaan hoitoa pidetään fyysisistä perustarpeista huolehtimisena ja tunnepohjaisena välittämisenä. Sen tavoitteeksi on asetettu, että lapsi kokee olevansa arvostettu ja ymmärretty sekä kokee olevansa vastavuoroisessa ja kunnioittavassa vuorovaikutussuhteessa toisten ihmisten kanssa (Opetushallitus, 2018). Tällainen vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde lapsen ja häntä päivittäin hoitavien varhaiskasvattajien välillä on osa lapsen turvallisuuden tunnetta ja tarkoittaa jonkinasteisten turvallisten kiintymyssuhteiden luomista. Perustelut kiintymyssuhteiden olemassaololle ja merkittävyydelle voidaan siis löytää myös varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista, vaikka niitä ei siellä suoraan mainitakaan.

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on antaa varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, eli lyhyemmin varhaiskasvattajille, tietoa kiintymyssuhteista. Se auttaa ymmärtämään, mitä kiintymyssuhteet ovat, miten ne syntyvät ja millaisia vaikutuksia niillä on lapsen elämään. Tavoitteena on myös tutkia, miten varhaiskasvatus itsessään vaikuttaa lapsen kiintymyssuhteisiin: muuttuvatko lapsen ennen varhaiskasvatukseen siirtymistä luomat kiintymyssuhteet varhaiskasvatuksen alkaessa, ja kykeneekö lapsi muodostamaan uusia kiintymyssuhteita varhaiskasvatuksen sisällä? Tutkielman avulla saadaan arvokasta tietoa siitä, miten lasten turvallisten kiintymyssuhteiden syntymistä ja ylläpitämistä voidaan tukea kaikista parhaiten ammattilaisten johtamassa varhaiskasvatuksessa.

2. Tutkimuksen toteutus

2.1 Tutkimusasetelma

Tämä tutkielma on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jonka perimmäisenä tarkoituksena on todellisen elämän ja ilmiöiden kuvaaminen (Hirsijärvi ym., 2009, 161). Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä on, että tutkimuksen tavoitteena ei ole totuuden löytäminen (Vilkkä, 2020, 96). Tässä tapauksessa kuvauksen kohteena ovat kiintymyssuhteet, jotka on tässä tutkielmassa sijoitettu varhaiskasvatuksen kontekstiin. Puusan ja Juutin mukaan laadullinen tutkimus korostaa todellisuuden ja siitä saadun tiedon luonteen subjektiivisuutta, eli sitä että tutkimuksen taustalla on yksilöllisiä lähtökohtia (Puusa & Juuti, 2020, 74). Heidän mukaansa laadullisen tutkimuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi uuden tiedon hankinta, ilmiön kuvaileminen ja ymmärtäminen sekä teoreettisesti mielekkään tulkinnan tekeminen ja kyseenalaistaminen (Puusa & Juuti, 2020, 75).

Tutkimuksen tutkimusmenetelmänä on kirjallisuuskatsaus, jonka kunnianhimoisena tavoitteena on Salmisen (2011) mukaan tarkastella aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja muodostaa niiden pohjalta perusteltuja johtopäätöksiä ja uutta teoriaa. Hänen mukaansa kirjallisuuskatsauksessa tehdään ”tutkimusta tutkimuksesta” kokoamalla yhteen aiempien tutkimusten tuloksia. Kirjallisuuskatsauksen määrittelyssä on Salmisen mukaan tärkeää huomioida se, että kirjallisuuskatsaus ei ole pelkkä lyhyt tiivistelmä, vaan se vaatii käyttäjältään kriittistä ja arvioivaa otetta (Salminen, 2011, 3–5).

Tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa on seuraavanlainen: ”*Miten varhaiskasvatus vaikuttaa lapsen kiintymyssuhteisiin?*”. Käsittelen sekä varhaiskasvatuksen vaikutusta lapsen jo olemassaoleviin kiintymyssuhteisiin että varhaiskasvatuksen tarjoamia mahdollisuuksia uusien kiintymyssuhteiden luomisessa. Tavoitteenani on tuottaa tietoa ja herättää keskustelua siitä, muuttuvatko lapsen kiintymyssuhteet jotenkin varhaiskasvatuksen alkaessa ja voiko lapsi muodostaa uusia kiintymyssuhteita varhaiskasvatuksen sisällä.

Varhaiskasvatus määritellään varhaiskasvatustalain mukaan näin: ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatustalain 540/2018, 1:2§). Tässä tutkielmassa rajaan varhaiskasvatuksen käsittämään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa tapahtuvaa pedagogiikkaa, jota toteutetaan suurissa lapsiryhmissä.

Poissuljen tutkielmassani siis esimerkiksi perhepäivähoidon, joka mukailee tavallista päiväkotiympäristöä paremmin kodin olosuhteita, ja saattaa siksi vaikuttaa eri tavalla lasten kiintymyssuhteisiin kuin suuremmissa ryhmissä tapahtuva kasvatuksen, opetuksen ja hoidon pedagoginen kokonaisuus. Vanhemmissa lähteissä puhutaan päivähoidosta varhaiskasvatuksen sijaan, mutta olen korvannut vanhentuneet termit uudella varhaiskasvatus-termillä. Varhaiskasvatuksesta alettiin puhua, kun päivähoitolaki muuttui varhaiskasvatuslaiksi. Lisäksi käytän yleistä termiä varhaiskasvattaja puhuessani lapsiryhmässä työskentelevistä ammattilaisista. Termin avulla pyrin liittämään yhteen sekä varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen sosionomit, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat, ryhmäavustajat sekä muut lasten kanssa säännöllisesti työskentelevät henkilöt. Tämä siksi, että kiintymyssuhteista yleisesti puhuttaessa ei ole tarpeellista eritellä ammattinimikkeitä, sillä kiintymyssuhteiden muodostumisessa ja ylläpitämisessä kaikkien ammattilaisten rooli on samanlainen ja yhtä tärkeä.

Olen lähtenyt tutkimuksessani liikkeelle olennaisten käsitteiden määrittelystä. Esittelen kiintymyssuhdeteoriaa lyhyesti, ja nostan esiin siihen tyypillisesti liitettyjä termejä. Tällaisia ovat kiintymykäyttäytyminen ja turvalliset ja turvattomat kiintymyssuhteet, joista turvattomat kiintymyssuhteet taas erotellaan edelleen erilaisiin kiintymyssuhdemuotoihin lapsen ja kiintymyksen kohteen käyttäytymisen perusteella. Kiintymyssuhdeteorian ja sen käsitteiden määrittelyn jälkeen perehdyn siihen, millaisia vaikutuksia varhaiskasvatuksella on lapsen kiintymyssuhteisiin ja etsin vastauksia siihen, millaisilla keinoilla kiintymyssuhteita voidaan varhaiskasvatuksessa luoda ja ylläpitää. Käsittelen tätä sekä varhaiskasvatuksen ulkopuolella että sisäpuolella luotujen kiintymyssuhteiden näkökulmasta.

2.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kuten jokaisessa tutkimuksessa, myös kirjallisuuskatsauksessa on hyvä tarkistaa tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Tässä tutkimuksessa tutkin jo olemassaolevaa kirjallisuutta ja muuta aineistoa, joten en tarvitse erillisiä tutkimuslupia tai tietoon perustuvia suostumuksia tutkimuksen kohteilta, vaan voin hyödyntää muiden tutkijoiden tekemää tutkimusta. Suhtaudun kuitenkin kriittisesti myös muiden tutkijoiden tekemiin tutkimuksiin, sillä niissäkin saattaa tulla vastaan sellaisia toimintatapoja, jotka ovat jo tämän päivän tutkimusmenetelmiin verrattuna vanhentuneita ja eivät siten välttämättä täytä esimerkiksi uusimpia eettisiä velvoitteita. Kriittisesti suhtautuminenkin vaatii kuitenkin asiallisen ja toisen

työtä kunnioittavan lähestymistavan (Vilkkä, 2020, 38). Esimerkkinä tutkimuksesta, johon suhtautua kriittisesti, voimme nostaa esiin Mary Ainsworthin vierastilannemenetelmän. Nykyaikana menetelmän käyttäminen sellaisenaan vaatisi ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta eettisen ennakoarviointilausunnon, sillä kuten tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeessa on määritelty, tutkijan tulee pyytää ennakoarviointilausunto, mikäli tutkimuksessa on riski aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, 16). Vierastilannemenetelmässä lapsille aiheutetaan tahallisesti stressaava tilanne, jonka vaikutuksia myöhempään elämään ei tiedetä, ja johon lapsella itsellään ei ole ollut mahdollista antaa suostumustaan nuoresta iästä johtuen.

Minun täytyy myös kiinnittää huomiota siihen, että nostan esille vain luotettavien lähteiden tietoa. Luotettavana lähteenä voidaan pitää esimerkiksi vertaisarvioituja teoksia. HTK:n ohjeen mukaisesti noudatan tutkimuksessani tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, eli olen huolellinen ja tarkka tutkimustyössäni sekä viittaan muiden julkaisuihin ja tutkimuksiin asianmukaisesti, kunnioittaen muiden tekemää työtä ja antaen niille niiden ansaitseman painoarvon (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, 6). Lähteinäni olen tässä tutkielmassa käyttänyt ensisijaisesti sekä suomenkielistä että englanninkielistä painettua kirjallisuutta sekä erilaisia tutkimusartikkeleita.

Kiviniemen (2018) mukaan raportointia voidaan luonnehtia tutkimustyön kulmakiveksi ja pitää sitä keskeisenä luotettavuuden osa-alueena. Hänen mukaansa keskeisimpänä asiana raportin kirjoittamisessa on tuoreen ja persoonallisen näkökulman löytäminen (Kiviniemi, 2018, 72). Tutkielmastani ei siis saa tulla liian muita tutkimuksia toistava, vaan siitä täytyy olla löydettävissä jokin uusi näkökulma, jota ei ole aiemmissa tutkimuksissa juurikaan käsitelty. Täysin uuden näkökulman löytäminen on hyvin haastavaa, joten olen pyrkinyt valitsemaan tutkimuksen aiheeni niin, että siitä on vielä löydettävissä jotakin uutta sanottavaa. Tällaisena näkökulmana pidän sitä, että tutkin kiintymyssuhteita varhaiskasvatuksen vaikutusten näkökulmasta.

2.3 Tutkimuksen merkitys

Kiintymyssuhteet voidaan tähän tutkielmaan kerätyn tiedon perusteella perustella tärkeäksi osaksi lapsen kasvua ja kehitystä, joten turvallisten kiintymyssuhteiden tukeminen tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja turvaa hänen tasaisen kehityksensä. Myös varhaiskasvatus on

iso osa alle kouluikäisen lapsen arkea, ja siksi on tärkeää hankkia jatkuvasti uutta tietoa siitä, miten varhaiskasvatusta voidaan kehittää entisestään niin, että se tukee mahdollisimman monia lapsia mahdollisimman hyvin.

Metsämuurosen (2011) mukaan toisinaan voidaan esittää tutkimuksen lukijoille suosituksia tai ajatuksia siitä, kuinka tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää käytännössä. Tärkeää on kuitenkin huomata, että tällaiset huomiot ovat vain tutkijan omaa pohdintaa (Metsämuuronen, 2011, 85). Tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa, jota on mahdollista hyödyntää mietittäessä varhaiskasvatuksen rakenteita ja toimintaa lapsen hyvinvoinnin kannalta. Sen pohjalta voidaan herättää yleistä keskustelua ja antaa kehotuksia siitä, mitä tulisi muuttaa tai säilyttää varhaiskasvatuksessa ennallaan, jotta lasten oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja turvalliseen ympäristöön ja ihmissuhteisiin toteutuisi kaikista parhaiten.

Tutkimuksella on merkitystä myös tutkijalle itselleen. Hirsijärven ja kumppaneiden (2009) mukaan kirjoittaminen on osa tutkijan ammattitaitoa. Asiantuntemuksen ohella kirjoittaessa kehitty heidän mukaansa myös kieli- ja tyyli- ja tyylivarojen käyttö (Hirsijärvi ym., 2009, 28–29). Näin ollen teen tätä tutkielmaa myös itseäni varten. Tutkiessani kiintymyssuhteita varhaiskasvatuksen kontekstissa pyrin kehittämään omaa asiantuntijuuttani sekä aiheen että tutkimuksen tekemisen saralla. Samalla kirjoitustaitoni ja ajatteluni kehittyi niin, että minun on aiempaa helpompi luoda sellaista tekstiä, joka on ymmärrettävää ja tuo jotakin uutta näkökulmaa erinäisiin asioihin.

3. Kiintymyssuhteet

Tässä luvussa käsittelen tarkemmin kiintymyssuhteita ja sitä, mitä ne oikeastaan ovat ja miten ne syntyvät, sekä millaisia vaikutuksia niillä on yksilön elämään. Esittelen tiivistetysti kiintymyssuhdeteorian perusajatuksen John Bowlbyn alkuperäisiä ajatuksia mukaillen, ja avaatan tärkeimmät käytettävät termit, kuten kiintymyssuhdekäyttäytymisen sekä turvallisen kiintymyssuhteen ja turvattomat kiintymyssuhteet, joita on eritelty useita erilaisia.

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Rusanen (2011) kertoo brittiläisen psykiatrin ja kehityspsykologi John Bowlbyn luoneen 1970-luvulla kiintymyssuhdeteorian, jonka perustava ajatus on, että lapsi luo tunnesiteen sellaisiin aikuisiin, jotka vastaavat hänen hoivantarpeeseensa ja joita lapsi pitää kaikista turvallisimpina. Rusasen mukaan lapsi turvautuu näihin kiintymyksensä kohteisiin silloin, kun kokee hätää. Esimerkkinä hän esittää vanhempien poistumisen lapsen läheltä tai kokonaan näkökentästä. Rusanen kertoo Bowlbyn käyttäneen termiä kiintymyskäyttäytyminen viitatessaan sellaiseen lapsen ilmentämään käyttäytymiseen, jonka avulla tämä pyrkii pitämään aikuisen lähellä (Rusanen, 2011, 27).

Rusanen (2011) kertoo, että kiintymyssuhdeteoriassa puhutaan ensisijaisista ja toissijaisista kiintymyskohteista. Ensisijaisella kiintymyskohteella viitataan hänen mukaansa henkilöön, jota lapsi pitää tärkeimpänä ja johon tämä solmii tunnesiteen. Rusasen mukaan useimmiten ensisijaisena kiintymyskohteena toimii lapsen äiti tai äitihahmo. Toissijaisella kiintymyskohteella taas viitataan hänen mukaansa sellaisiin henkilöihin, jotka toimivat ensisijaisen kiintymyskohteen ohella lapsen hoivaajina (Rusanen, 2011, 30). Tällaisina henkilöinä voidaan pitää esimerkiksi sukulaisia tai varhaiskasvattajia. Parkesin, Hinden ja Marrisin (2004) mukaan toissijaiset kiintymyssuhteet voivat poiketa ensisijaisista esimerkiksi läsnäolon osalta. Heidän mukaansa toissijaiset kiintymyssuhteet voivat olla tietyn aikaa hyvinkin merkittäviä lapsen elämässä, mutta lakkaavat lopulta (Parkes, Hinde & Marris, 2004, 37). Vondran ja Barnetin (1999) mukaan lapsen luomat kiintymyssuhteet ovat kuitenkin pitkäaikaisia, eikä yhtä kiintymyssuhdetta voi korvata toisella. Heidän mukaansa kiintymyssuhteita voi olla useita rinnakkain tai peräkkäin, mutta ne eivät voi toimia toistensa korvikkeina, vaan ovat kaikki toisistaan erillisiä (Vondra & Barnet, 1999, 6). Lapsi kaipaa ensisijaisista kiintymyskohdetta silloin, kun on erityisen haavoittuvainen, eikä hän silloin kelpuuta ketään muuta kiintymyksen kohdetta (Golding, 2014, 39). Lapsella voi olla

puolentoista vuoden ikään mennessä jo kahdesta kolmeen kiintymyssuhdetta (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 36).

Rusasen (2011) mukaan kiintymyssuhdeteorian yksi keskeisimmistä argumenteista on, että lapsen turvallisuuden tunne järkkyy hänen joutuessaan uusiin tai pelottaviin tilanteisiin. Tällaisessa tilanteessa lapsi käyttää Rusasen mukaan kaiken energiansa ja aikansa leikin ja maailman tutkimisen sijaan siihen, että hän pyrkii luomaan itselleen tunteen turvallisuudesta. Tällainen toiminta voi hänen mukaansa ilmetä esimerkiksi keskittymiskyvyttömyytenä, vetäytymisenä, itkemisenä tai muunlaisena huomion ja hoivan tavoittelemisena (Rusanen, 2011, 92).

Kiintymyssuhteita on tutkittu esimerkiksi Mary Ainsworthin luomalla vierastilannemenetelmällä jo John Bowlbyn aikana, eli 1960-1970-luvuilla, kuten olen aiemmin tässä tutkielmassa maininnut. Menetelmässä lapsi altistetaan stressaavalle tilanteelle, mikä järkyttää lapsen turvallisuuden tunnetta. Hautamäki (2001) kertoo, että vierastilannemenetelmän keskeisenä tutkimuskohteena ovat olleet ja ovat edelleen yksilölliset erot yksivuotiaan lapsen äitiin kohdistuvassa kiintymyssuhteessa. Hautamäen mukaan vierastilannemenetelmässä havainnoidaan lapsen käyttäytymistä ja sellaisia toimintoja, joiden avulla lapsi pyrkii turvautumaan äitiinsä stressin lisääntyessä. Hän kertoo, että näiden käyttäytymisseurantojen pohjalta lapsen ja äidin välinen keskinäinen vuorovaikutus voidaan luokitella erilaisiin kiintymyssuhteisiin (Hautamäki, 2011, 35).

Kiintymyssuhdeteorian mukaan kiintymyssuhteilla on vaikutuksia myös lapsuuden jälkeiseen aikaan. Rusasen mukaan lapsuudessa koetut kiintymyssuhteet vaikuttavat esimerkiksi sosiaaliseen menestykseen, oppimiseen, mielenterveyden ja syömisen ongelmiin sekä muiden auttamiseen ja avun pyytämiseen (Rusanen, 2011, 270). Keltinkangas-Järvisen mukaan turvallinen kiintymyssuhde voi auttaa myöhemmin elämässä muodostamaan pitkäaikaisia ihmissuhteita, kun taas turvattomat kiintymyssuhteet puolestaan voivat vaikeuttaa ihmissuhteiden ylläpitämistä, mikä voi johtaa jopa yksinäisyyteen (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 40). Korhosen ja Holopaisen mukaan kiintymyssuhteiden vaikutuksia voidaan havaita myös ihmis- ja maailmankuvassa: lapsi saattaa alkaa kyseenalaistaa maailman ja muiden ihmisten turvallisuutta ja sitä, saako näiltä lohtua tai turvaa vaikeissa tilanteissa (Korhonen & Holopainen, 2015, 28).

3.2 Kiintymiskäyttäytyminen

Bowlbyn (1969) mukaan kiintymiskäyttäytymistä on kuvailtu toiseen yksilöön kohdistuvana läheisyyden etsimisenä ja sen ylläpitämisenä. Hänen tekemiensä tutkimusten perusteella kiintymiskäyttäytymisen on uskottu alkavan näkyä jo vauvan ensimmäisen elinviikon aikana. Voidaankin sanoa, että tässä iässä vauva kykenee jo erottamaan ensisijaisen hoitajansa muista häntä ympäröivistä henkilöistä (Bowlby, 1969, 195). Bowlby (1969) kertoo, että että ihmislapsi kykenee tunnistamaan oman äitinsä jo ennen kuin kykenee fyysisesti tarrautumaan häneen tai liikkumaan aktiivisesti häntä kohti. Bowlbyn mukaan on myös saatu todisteita siitä, että suurin osa noin kolmen kuukauden ikäisistä vauvoista vastaa eri tavalla äitinsä kommunikointiin kuin muille ihmisille. Hänen mukaansa vauva osoittaa kiinnostuksensa äitiään kohtaan muun muassa hymyilemällä äidilleen, seuraamalla tätä katseellaan pitkään ja käyttämällä ääntelyä aktiivisemmin. Bowlby korostaa, että kiintymiskäyttäytymiseksi tällaista käyttäytymistä voidaan kuitenkin kutsua vasta sitten, kun on todisteita siitä, että vauva käyttäytyy tietyllä tavalla säilyttääkseen läheisyytensä äitiinsä (Bowlby, 1969, 199).

Rusasen mukaan varsinainen kiintymiskäyttäytyminen alkaa näkyä tavallisimmin noin kuuden kuukauden ikäisillä lapsilla, ja kaikkein selkeimmin se on nähtävissä yhdeksän kuukauden iässä (Rusanen, 2011, 35). Parkesin, Hinden ja Marrisin mukaan kiintymiskäyttäytymisessä ei ole havaittu sukupuolten välisiä eroja (Parkes, Hinde & Marris, 2004, 35). Bowlby (1969) ja Rusanen (2011) erottelevat kahdenlaista kiintymiskäyttäytymistä. Heidän mukaansa on olemassa signaalikäyttäytymistä, jonka tavoitteena on houkutella äiti lapsen luo, ja lähestymiskäyttäytymistä, jonka tavoitteena on puolestaan saada lapsi äidin luo. Heidän mukaansa signaalikäyttäytyminen pitää sisällään muun muassa itkemistä, kikattelua ja suoraa kutsumista (Bowlby, 1969, 244—245; Rusanen, 2011, 32). Lähestymiskäyttäytymiseen taas kuuluu Bowlbyn mukaan esimerkiksi äidin fyysinen seuraaminen ja häneen tarrautuminen (Bowlby, 1969, 247—248). Goldingin (2014) mukaan kiintymiskäyttäytymistä on läheisyyden etsiminen, turvallisen perustan vaikutus lapsen toimintaan ja ero protesti. Läheisyyden etsimisellä hän tarkoittaa lapsen pysyttelemistä turvallisella etäisyydellä kiintymyksen kohteesta. Turvallisen perustan vaikutuksella hän tarkoittaa, että kiintymiskohteen läsnäolo mahdollistaa lapsen ympäristön tutkimisen. Eroprotestilla Golding tarkoittaa sitä, että lapsen kokema uhka erosta kiintymyksen kohteeseen aiheuttaa protestin ja aktiivisia yrityksiä estää eroaminen (Golding, 2014, 39).

Bowlbyn mukaan kiintymyskäyttäytymistä näkyy kaikkein selkeimmin tilanteessa, jossa äiti poistuu huoneesta lapsen jäädessä itkemään hänen peräänsä ja yrittäen seurata äitiään (Bowlby, 1969, 200). Vondra ja Barnett kertovat, että tällainen äkillinen ja selittämätön ero kiintymyssuhdehahmosta aiheuttaa lapselle stressiä (Vondra & Barnett, 1999, 6). Heidän mukaansa juuri tämän stressin voidaan ajatella aktivoivan useimmilla lapsilla kiintymysjärjestelmän toimintaa (Vondra & Barnett, 1999, 8). Bowlby (1969) kertoo, että Ainsworthin tekemän tutkimuksen mukaan kiintymyskäyttäytymistä voidaan havaita myös tilanteessa, jossa äidin palatessa takaisin lapsen luo lapsi hymyilee, kurottelee käsillään äitiään kohti ja ikään kuin kiekkuu ilosta. Hänen mukaansa tällainen käyttäytyminen muuttuu iän myötä aiempaa tarmokkaammaksi (Bowlby, 1969, 200).

Tällaisissa erotilanteissa ja paluutilanteissa esiintynyttä kiintymyskäyttäytymistä saatettiin Bowlbyn (1969) mukaan havaita myös muiden läheisten aikuisten kanssa. Hän kertoo, että jos äiti ei ollut lähellä, lapsilla oli taipumusta seurata jotakuta muuta lapselle läheistä ihmistä. Bowlby kuitenkin huomauttaa, että äidin kanssa kiintymyskäyttäytymistä havaittiin aiemmin, voimakkaammin ja johdonmukaisemmin, kuin muiden läheisten ihmisten kanssa (Bowlby, 1969, 201). Schaffer ja Emerson saivat Bowlbyn (1969) mukaan selville, että kahdeksantoista kuukauden ikään mennessä suurin osa heidän tutkimistaan lapsista oli kiintynyt myös vähintään yhteen muuhunkin hahmoon ja usein kiintymystä oli havaittavissa useita hahmoja kohtaan. Bowlby esittää, että heidän tutkimustensa mukaan yleisin muista hahmoista oli isä, ja isän jälkeen tulivat yleensä vanhemmat lapset (Bowlby, 1969, 202).

Bowlby on havainnut, että lapsen kiintymyskäyttäytyminen muuttuu aktiiviseltaan, muodoltaan ja intensiivisyydeltään jopa päivittäin (Bowlby, 1969, 257). Bowlbyn mukaan kiintymyskäyttäytyminen muuttuu pidemmällä aikavälillä pysyvästi kolmanteen ikävuoteen mennessä. Esimerkkinä hän kertoo, että ensimmäisenä vuonna lapsi protestoi, kun hänet lasketaan lastensänkyyn tai kun äiti katoaa näköpiiristä. Hänen mukaansa lapsi oppii pian ennakoimaan äidin lähtöä ja protestoi tätä jo etukäteen. Tätä kestää Bowlbyn mukaan noin kolmanteen ikävuoteen saakka, jolloin lapsi kykenee jo helpommin hyväksymään äitinsä väliaikaisen poissaolon. Hänen mukaansa tämän ikäisenä lapset tuntevat tuntemattomassakin paikassa olonsa turvalliseksi myös muiden kuin äitinsä kanssa (Bowlby, 1969, 204—205). Bowlbyn mukaan kiintymyskäyttäytyminen ei kuitenkaan koskaan katoa kokonaan (Bowlby, 1969, 261).

3.3 Turvallinen kiintymyssuhde

Tirkkosen vuonna 2015 tekemän tutkimuksen mukaan tutkimuksiin osallistuneista suomalaisista lapsista vain 35% oli turvallisesti kiintyneitä äitiinsä ja 33% isäänsä (Tirkkonen, 2015, 43). Kyseiseen tutkimukseen osallistui 30 ainokaisen lapsen perhettä ja 30 kaksoslasten perhettä Oulusta (Tirkkonen, 2015, 37).

Hautamäki kertoo, että Ainsworthin vierastilannemenetelmässä saatujen tulosten mukaan turvallisesti kiintyneet lapset ovat elämänsä aikana oppineet luottamaan siihen, että heidän äitinsä on aina saatavilla (Hautamäki, 2001, 36). Korhosen ja Holopaisen mukaan turvallinen kiintymyssuhde pohjautuu siis turvallisuuden ja luottamuksen tunteeseen (Korhonen & Holopainen, 2015, 28). Rusasen (2011) mukaan turvallisesti kiintynyt lapsi kykenee stressaavassa tilanteessa turvautumaan hänelle tärkeisiin aikuisiin ja palaamaan sitten hetken päästä takaisin leikkiensä pariin, kun stressaava tilanne on ohi tai käsitelty. Lisäksi on Rusasen mukaan havaittu, että turvallisesti kiintyneet lapset kykenevät turvattomasti kiintyneitä lapsia tasapainoisempaan ja ymmärrettävämpään tunteiden ilmaisuun. Hänen mukaansa tunteiden ilmaisun skaala on heillä laajempi. Rusasen mukaan turvallisesti kiintyneillä lapsilla on myös paremmat valmiudet ratkaista konfliktitilanteita ja toimia ikäistensä parissa (Rusanen, 2011, 63—64).

Rusanen (2011) esittää, että turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen kannalta olennaista on lapsen lähettämien signaalien välitön ja oikea tulkinta. Hänen mukaansa aikuisen tulisi reagoida lapsen hätään ja aloitteisiin asianmukaisesti ja vuorovaikutteisesti. Pelkkä yksinkertainen reagointi ei hänen mielestään ole riittävää (Rusanen, 2011, 91). Rusasen mukaan aikuisen tulee toimia lapsen kanssa sensitiivisesti, eli olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa myös silloin, kun lapsella on kaikki hyvin. Tärkeää on hänen mukaansa antaa lapsen omalle toiminnalle kuitenkin tilaa (Rusanen, 2011, 98). Korhonen ja Holopainen korostavat yhteisten iloisten ja fyysisten kokemusten sekä jaetun tarkkaavaisuuden hetkien merkitystä lapsen turvallisen kiintymyssuhteen luomisessa (Korhonen & Holopainen, 2015, 28).

3.4 Turvattomat kiintymyssuhteet

Rusasen (2011) mukaan turvaton kiintymyssuhde muodostuu, kun aikuinen ei vastaa lapsen ilmaisemaan hätään tai hänen tapansa reagoida siihen on epäjohdonmukainen. Tämä aiheuttaa hänen mukaansa lapsessa herkästi sen, että tämä pyrkii etsimään jonkin toisen tavan saada edes

vähän hoivaa (Rusanen, 2011, 65). Vondran ja Barnettin mukaan lapsen kiintymyssysteemi järjestäytyy ajan kanssa selviämään jatkuvista turhauttavista tilanteista, joissa lapsen hätään ei vastata (Vondra & Barnett, 1999, 8). Turvattomia kiintymyssuhteita voidaan eri lähteistä riippuen erotella eri määriä. Hautamäen mukaan Ainsworth on vierastilannemenetelmänsä yhteydessä erottanut kaksi erilaista turvatonta kiintymyssuhdetta: välttelevät sekä ristiriitaiset ja vastahankaiset kiintymyssuhteet (Hautamäki, 2001, 36–37). Rusanen taas esittelee viisi erilaista turvatonta kiintymyssuhdemallia: välttelevä, ristiriitainen, jäsentymätön, kontrolloiva ja muulla tavoin turvaton (Rusanen, 2011, 62–63).

Hautamäki esittää, että Ainsworthin vierastilannemenetelmässä tehtyjen havaintojen perusteella välttelevästi kiintyneet lapset ovat oppineet, ettei äitiä kannata käyttää turvana, sillä hän ei ole saatavilla lapsen tarvitsemalla tavalla (Hautamäki, 2001, 36). Rusanen (2011) mukaan välttelevässä kiintymyssuhdemallissa lapsi joutuu tilanteeseen, jossa hänen tulee itse luoda itselleen rauhoittava itsesäätelysysteemi, jonka turvin hän ilmaisee ulospäin vähemmän hätää, vaikka todellisuudessa on hän on turvallisesti kiintyneitä lapsia enemmän hädissään. Rusanen kertoo, että välttelevä kiintymyssuhde syntyy, kun lasta hoivaava aikuinen ei ole kyennyt rauhoittamaan lasta eikä ole osannut vastata lapsen hätään oikealla tavalla. Hänen mukaansa lapseen on ehkä suhtauduttu positiivisesti vain silloin, kun tämä ei ole ilmaissut hätäänsä, joten lapsi on oppinut suhtautumaan asioihin ristiriitatilanteissa passiivisesti ja asioita välttelevästi. Rusanen esittää, että välttelevästi kiintynyt lapsi ei ota selkeästi kontaktia vanhempiinsa, vaan säilyttää tietyn etäisyyden heihin, ja heidän yhdessä käymänsä keskustelut ovat lyhyitä ja vuorovaikutukseltaan rajoittuneita (Rusanen, 2011, 65–67). Hautamäen (2001) mukaan lapsi pyrkii kuitenkin varmistamaan tietyn läheisyyden säilymisen tehostamalla tai vaimentamalla omaa kiintymyssuhdejärjestelmäänsä. Hänen mukaansa lapsi pyrkii ennakoimaan oman toimintansa vaikutukset äitiinsä ja toimimaan niin, että äidin sallima läheisyys säilyy (Hautamäki, 2001, 36–37). Tirkkosen vuonna 2015 tekemän tutkimuksen mukaan tutkimukseen osallistuneista suomalaisista lapsista 37% oli välttelevästi kiintyneitä (Tirkkonen, 2015, 43).

Hautamäen (2001) mukaan Ainsworth teki vierastilannemenetelmänsä tulosten perusteella johtopäätelmän koskien ristiriitaisesti ja vastahankaisesti kiintyneitä lapsia. Hänen mukaansa tällä tavoin kiintyneet lapset eivät ole onnistuneet luomaan keinoja äidin monimutkaisten vuorovaikutustapojen hallitsemiseen (Hautamäki, 2001, 37). Rusanen (2011) kertoo, että ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsen ilmaisemaan hätään on reagoitu epä johdonmukaisesti, joskus rauhoittaen ja joskus ei. Hänen mukaansa äidin huomion saaminen saattaa vaatia lapselta

voimakkaitakin reaktioita. Tällainen johtaa Rusasen mukaan siihen, että lapsi oppii dramatisoimaan omaa käyttäytymistään saadakseen tarvitsemansa hoivan ja huolenpidon. Hän kuitenkin kertoo, että saadessaan lopulta hoivaa ja huolenpitoa, saattaa lapsi muuttua ambivalentiksi, eli esimerkiksi ensin takertua ja sitten yhtäkkiä vältellä läheisyyttä. Rusasen mukaan ristiriitaisesti kiintynyt lapsi voi käyttäytyä joko välttelevän kiintymysmallin tapaan passiivisesti tai osoittaen selvää vastarintaa. Tällaisessa tilanteessa lapsen energia suuntautuu hänen mukaansa leikin sijaan esimerkiksi tunteiden purkamiseen ja suremiseen. Rusanen kertoo, että ristiriitaisen kiintymysmallin omaaville lapsille on tyypillistä se, että he osoittavat muita herkemmin vihaa ja ovat hyvin riippuvaisia aikuisista kykenemättöminä itsenäistymään kunnolla (Rusanen, 2011, 67—68). Tirkkosen tutkimuksen mukaan tutkimukseen osallistuneista suomalaisista lapsista 20% oli vastustavasti kiintyneitä (Tirkkonen, 2015, 43).

Rusanen (2011) esittelee jäsentymättömästi turvattoman kiintymyssuhdemallin, jota hallitsee pääasiassa pelko. Hänen mukaansa lapsi voi käyttäytyä hyvin pelokkaasti, koska on oppinut pelon lähteen olevan sama asia kuin turvallinen aikuinen. Rusanen kertoo, että lapsen vanhemmat ovat yleensä käyttäytyneet häntä kohtaan vihamielisesti tai vetäytyvästi. Hänen mukaansa jäsentymättömästi kiintyneillä lapsilla on muita lapsia suurempi emotionaalinen eli tunnepohjainen häiriö, koska he eivät ole kyenneet luomaan sellaisia keinoja, joilla olisivat voineet hallita pelkojaan ja turvattomuuttaan. Kuitenkin lapsi voi hänen mukaansa toimia siltikin hämmästyttävän uskollisesti vanhempiaan kohtaan peloistaan huolimatta (Rusanen, 2011, 68—69).

Rusasen (2011) mukaan voidaan tunnistaa myös kontrolloiva kiintymysmalli ja muulla tavoin turvaton kiintymysmalli. Hän kertoo, että kontrolloivasta kiintymysmallista puhutaan silloin, kun lapsi on omaksunut itselleen aikuisen roolin ja pyrkii kontrolloimaan vanhempiaan rankaisevalla ja vihamielisellä tai huomiota hakevalla käytöksellä. Muulla tavoin turvattomaan kiintymysmalliin taas hänen mukaansa liitetään kaikkien aiempien mallien sekamuodot, ja sellaiset tapaukset, joissa lapsi käyttäytyy jotenkin eri tavalla kuin aiemmissa kiintymysmalleissa on mainittu. Esimerkkinä hän mainitsee, että lapsi saattaa vierastilannemenetelmän kaltaisessa tilanteessa kääntyäkin äitinsä sijaan vieraan henkilön puoleen äidin palatessa samaan tilaan lapsen kanssa (Rusanen, 2011, 69). Tirkkosen tekemän tutkimuksen mukaan tutkimuksiin osallistuneista suomalaisista lapsista 8% oli muulla tavoin turvattomasti kiintyneitä (Tirkkonen, 2015, 43).

O'Connor (2013) nostaa esille sellaisia asioita, joiden voidaan ajatella kasvattavan riskiä turvattoman kiintymyssuhteen syntymiseen. Hänen mukaansa tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi lapsen sairaus, äidin synnytyksenjälkeinen stressi tai masennus, lukuiset hoitajanvaihdokset tai pidentyneet tai toistuvat erot hoitajasta (O'Connor, 2013, 8).

4. Varhaiskasvatuksen vaikutus kiintymyssuhteisiin

Tämä luku käsittelee kirjallisuuden pohjalta tekemiäni havaintoja varhaiskasvatuksen vaikutuksesta kiintymyssuhteisiin. Tässä tutkielmassa aiemmin esitettyjen kiintymyssuhteita koskevien tietojen perusteella varhaiskasvatuksella voidaan ajatella olevan jonkinlaisia vaikutuksia lapsen jo luotuihin ja tuleviin kiintymyssuhteisiin. Tämä siksi, että päiväkotitoimii usein ympäristönä, jossa lapsi viettää ison osan päivästänsä ja viikostaan. Suurin osa lapsista on mukana varhaiskasvatuksen toiminnassa vuoden ikäisestä kouluikänsä saakka, eli ison osan lapsuudestaan. THL:n teettämän tutkimuksen mukaan vuonna 2019 varhaiskasvatukseen osallistui noin 77% väestön 1-6-vuotiaista lapsista (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2020). Varhaiskasvatuksen vaikutuksia kiintymyssuhteisiin voidaan tarkastella varhaiskasvattajan ja ympäristön näkökulmasta. Näiden käsittelyn lisäksi kerron tässä luvussa myös aiemmin tehdyistä tutkimuksista koskien varhaiskasvatuksen vaikutusta kiintymyssuhteisiin.

4.1 Varhaiskasvattaja kiintymyksen kohteena

Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on todettu, lapsi luo toissijaisia kiintymyssuhteita myös perheen ulkopuolisiin ihmisiin. Lasten varhaiskasvatuksen yhteydessä on kuitenkin Priorin ja Glaserin (2006) mukaan keskusteltu siitä, muodostaako lapsi todella varsinaisia kiintymyssuhteita häntä hoitaviin henkilöihin, vai kääntyykö hän heidän puoleensa vain hätätapauksessa. He kertovat, että Ainsworth kumppaneineen on suositellut, että tällaiset väliaikaiset ihmissuhteet tulisikin ajatella alkavina kiintymyksinä (Prior & Glaser, 2006, 60). Sinkkoson mukaan lapsi hakee useammin turvaa pitkäaikaiselta aikuiselta kuin tilapäiseltä (Sinkkonen, 2018, 63).

Prior ja Glaser (2006) esittelevät van Ijzendoorin, Sagin ja Lambermon tekemän tutkimuksen aiheesta. He päätyivät Hollannissa ja Israelissa tekemänsä tutkimuksen perusteella siihen johtopäätökseen, että lapsen ja ammattilaishoitajan välillä todella on aito kiintymyssuhde. Priorin ja Glaserin mukaan näiden Hollannissa ja Israelissa tehtyjen tutkimusten pohjalta Howes jatkoi omaa tutkimustaan, ja totesi, etteivät kaikki asetetut kriteerit oikealle kiintymyssuhteelle täyty. Hänen mukaansa vanhemmat, esikouluikäiset lapset, voivat joskus luoda turvallisen kiintymyssuhteen hoitajan kanssa organisoidakseen ympäristöönsä, mutta ei vietä paljoa aikaa läheisessä kontaktissa hoitajan kanssa (Prior & Glaser, 2006, 60–61).

Priorin ja Glaserin (2006) mukaan sekä van Ijzendoor ja kumppanit että Howes ovat lopulta päätyneet siihen lopputulokseen, että ammattihoitajien määrittely kiintymyksenkohteiksi on teoreettisesti haastavaa. Kuitenkin Howes Priorin ja Glaserin mukaan ehdottaa, että lapset alkavat jossakin vaiheessa kohdella hoitajiaan vaihtoehtoisina kiintymyksenkohteina. Heidän mukaansa van Ijzendoor kumppaneineen nostaa esiin ”useiden hoitajien paradoksin”. Paradoxin mukaan esimerkiksi lapsen äidin kanssa luoman turvallisen kiintymyssuhteen ja jonkun muun hoitajan kanssa luodun turvattoman kiintymyssuhteen vaikutukset esimerkiksi vertaissuhteisiin ovat epäselvät. Prior ja Glaser esittävät, että Ijzendoorin ja kumppaneiden mukaan on epätodennäköistä, että negatiivisella kiintymyssuhteella on negatiivisia vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen vertaisten kanssa, mutta on yhtä epätodennäköistä, että sillä on positiivisia vaikutuksia (Prior & Glyser, 2006, 62–63).

4.2 Aiempia tutkimuksia varhaiskasvatuksen vaikutuksista

Rusasen (2011) argumentin mukaan lapsi tarvitsee vähintään yhden pääkiintymiskohteen ympäri vuorokauden. Koska lapsi viettää ison osan päivästänsä päiväkodissa, lasten turvattomasta kiintymyssuhteesta kertovaan käytökseen tulisi hänen mukaansa etsiä syytä sieltä (Rusanen, 2011, 222). Keltinkangas-Järvinen (2012) nostaa esiin Watamuran vuonna 2003 tekemän tutkimuksen, jossa tutkittiin lasten stressitasoja sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Vertailun jälkeen huomattiin, että varhaiskasvatuksessa olevien lasten kortisolitasot, jotka normaalisti vaihtelevat tietyn vuorokausirytmien mukaan, olivat koko päivän ajan koholla yli 2-vuotiailla lapsilla (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 79—80). Varhaiskasvatusta voidaan siis tämän tutkimuksen mukaan pitää lapsille selkeästi kotiympäristöä stressaavampana ympäristönä.

Rauh, Ziegenhain, Müller ja Wijnroks (2000) ovat taas suoraan tutkineet varhaiskasvatuksen vaikutusta lapsen kiintymyssuhteisiin. Heidän tutkimustensa perusteella varhaiskasvatuksella ei ollut merkittäviä vaikutuksia lapsen ja äidin väliseen kiintymyssuhteeseen. Osan kiintymyssuhde kuitenkin muuttui varhaiskasvatuksen aloittamisen myötä. Tutkimusten mukaan ne, joiden kiintymyssuhde muuttui turvallisesta turvattomaan, olivat kokeneet äkillisen tutustuttamisen ja ne, joiden kiintymyssuhde muuttui turvattomasta turvalliseen, olivat kokeneet lempeän esittelyn varhaiskasvatukseen (Rauh ym., 2000, 271—275). Tällä perusteella voidaan luoda johtopäätös, jonka mukaan varhaiskasvatuksen aloittamistavalla on vaikutusta kiintymyssuhteisiin.

Kalland (2011) nostaa esiin muutamia tutkimuksia koskien varhaiskasvatuksen vaikutusta kiintymyssuhteisiin. Belsky on hänen mukaansa todennut, että lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana tapahtuva kokopäivähoito lisäsi riskiä turvattoman kiintymyssuhdemallin kehittymiseen ja uhmakkuuden ja aggression esiintymistä 3-8-vuotiaana. Vuonna 1991 eräässä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa todettiin Kallandin mukaan, että vaikka tärkein riskitekijä turvattoman kiintymyssuhteen syntymisessä olikin lapsen epäsensitiivinen äiti, riski turvattomaan kiintymyssuhteeseen kasvaa, jos lapsi on ollut ensimmäisen 15 kuukauden aikana yli kymmenen tuntia viikossa hoidossa, jos hoitopaikkoja on ollut useita tai jos hoidon laatu on ollut heikkoa (Kalland, 2011, 144).

Keltinkangas-Järvisen (2012) mukaan eräät tutkimustulokset ovat kuitenkin osoittaneet myös varhaiskasvatuksen laadulla olevan vaikutuksia lapsen ja äidin väliseen vuorovaikutukseen. Hänen mukaansa huonolaatuinen varhaiskasvatus vaikutti lapsen ja äidin kommunikointiin usein negatiivisesti stressin kautta, kun taas laadukas varhaiskasvatus antoi äidille positiivisia malleja lapsen kanssa toimimiseen (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 171—172).

Keltinkangas-Järvinen (2012) kertoo, että jotkut kehityspsykologit ovat sitä mieltä, että lapsen kestävä kiintymyssuhteen kannalta harmiton ero voidaan laskea muuttamalla lapsen ikä kuukausissa tunneiksi ja lisäämällä siihen kaksi. Esimerkiksi siis kuuden kuukauden ikäinen vauva kestäisi tämän laskukaavan mukaan kahdeksan tunnin eron ilman, että siitä olisi haittaa lapsen kiintymyssuhteille. Yli vuoden ikäisellä laskukaava on Keltinkangas-Järvisen mukaan sama, mutta tuntien sijaan aikaa mitataan päivissä. Hän kuitenkin korostaa, että kyse on kuitenkin vain silloin tällöin kestävästä erosta, ei päivittäin tapahtuvasta (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 35).

Kallandin (2011) mukaan Belsky on aiempien tutkimusten perusteella tehnyt johtopäätöksen, jonka mukaan varhaiskasvatuksella ei ole vääjäämättömiä vaikutuksia lasten kiintymyssuhteisiin. Vaikutukset ovat sen sijaan riippuvaisia esimerkiksi lapsen ja perheen lähtökohdista, varhaiskasvatuksen laadusta, aloittamisajankohdasta ja varhaiskasvatuspäivän pituudesta (Kalland, 2011, 145).

4.3 Päiväkoti ympäristönä vaikuttamassa

Kallandin (2011) mukaan varhaiskasvatus aiheuttaa harvoin pitkiä katkoksia lapsen kiintymyssuhteisiin. Varhaiskasvatuksessa lapsesta kuitenkin huolehtii joko yksi tai useampi

ammattilainen, joilla ei välttämättä ole tunnetason sidosta lapseen eikä kukaan ole erityisesti lapsesta vastuussa (Kalland, 2011, 143-144). Rusanen (2011) mukaan päiväkodin pedagogisissa käytännöissä ei hänen mukaansa voida samalla tavalla huomioida lapsen turvallisuudentunteen vaihtelua tai toiveita olla tietyn hoitajan kanssa, kuin mihin kotona pystytään. Tästä johtuen lapset joutuvat hillitsemään tarvitsevuuttaan, koska yksilöllistä aikaa ei ole paljoa (Rusanen, 2011, 115—116).

Sinkkosen (2018) mukaan päiväkotiin ensimmäistä kertaa saapuva lapsi kokee aluksi olonsa turvattomaksi ja hakee aikuisen läheisyyttä. Ajan kanssa läheisyyden tarvitseminen ja kiintymyskäyttäytyminen vähenee (Sinkkonen, 2018, 63). Rusanen (2011) mukaan suomalaislapsi kohtaa kaikkein tyypillisimmät erotilanteensa varhaiskasvatukseen jäämisen ja sieltä lähtemisen sekä päiväunien aikaan. Varhaiskasvatukseen jäädessään lapsi joutuu eroon perheestään ja ensisijaisista kiintymyksenkohteistaan ja varhaiskasvatuksesta lähtiessä ja päiväuniensa aikaan hän joutuu eroon varhaiskasvattajista ja muista lapsista (Rusanen, 2011, 51). Rusanen kertoo, että tällaisissa erotilanteissa lapsen kiintymyskäyttäytyminen aktivoituu. Hänen mukaansa kiintymyskäyttäytymisen aktivoituessa lasta ei tulisi jättää yksin, vaan hänen vierellään tulisi olla niin kauan, että lapsi itse omasta aloitteestaan jättää hoitajansa. Rusanen kertoo, että mikäli lapsi jätettäisiin yksin ennen kuin hän on siihen valmis, lapsi kokee tulleen hylätyksi ja kiintymyskäyttäytyminen jää päälle (Rusanen, 2011, 52—53).

Rusanen (2011) kertoo myös, että pienten lasten houkuttelu työelämään ja varhaiskasvatuksen järjestäminen tuotantotehokkaasti isoissa ryhmissä on äkkiseltään taloudelliselta kannalta ajateltuna järkevä ratkaisu. Kuitenkin hän nostaa esiin sitä ajatusta, että kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi tarvitsee yksilöllistä huomiota ja ohjaamista vielä 5-vuotiaankin, mihin isoissa ryhmissä on vain rajalliset mahdollisuudet. Hänen mukaansa aikuisilla ei isoissa ryhmissä ole mahdollisuuksia rakentaa sellaisia kiintymyssuhteita, joita lapsi kaipaisi (Rusanen, 2011, 167). Rusanen mukaan päiväkodissa aikuisen huomiosta ja hoivasta on kilpailemassa useita samanikäisiä lapsia (Rusanen, 2011, 115-116). Isoissa ryhmissä lasta kannustetaan hänen mukaansa itsenäistymään liian aikaisin, eikä lapsi saa olla niin pieni ja aikuisesta riippuvainen kuin hän ikätasoltaan olisi (Rusanen, 2011, 232).

Kalland (2011) korostaa päiväkodin tarjoamien turvallisten rutiinien ja ennakoitavuuden merkitystä lapsen kiintymyssuhteiden luomisen kannalta. Hänen mukaansa lapsi nauttii rutiineista ja ennakoitavuudesta (Kalland, 2011, 144). Lisäksi Kallandin (2001) mukaan päiväkodin antama tuki kiintymyssuhteista oireilevalle lapselle ja tämän perheelle voi olla

merkittävä. Hänen mukaansa päiväkodin henkilökunnan saama työnohjaus ja valjastaminen oireilevan lapsen perheen tueksi auttaa perhettä selviytymään eteen tulevista haasteista. Kuitenkin Kalland korostaa, että sekä perhe että varhaiskasvatuksessa lapsen kanssa työskentelevät voivat tarvita normaalia enemmän pedagogista tukea koskien arkista selviytymistä sekä lapsen kehitykseen liittyvien ongelmien ja kuntoutustarpeiden ymmärtämistä. Hänen mukaansa perheen saamaa sosiaalista tukea pidetään kuitenkin kaikkein tärkeimpänä, sillä se auttaa perhettä kokemaan olonsa hyväksytyksi haasteista huolimatta (Kalland, 2001, 223—224).

5. Kiintymyssuhteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa tarkastelen löytämäni kirjallisuuden pohjalta varhaiskasvatuksen mahdollisuuksia kiintymyssuhteiden tukemisessa. Lapsen voidaan Rusasen (2011) mukaan parhaiten vaikuttaa puolen vuoden ja viiden ikävuoden välissä. Tämä aika on hänen mukaansa kaikkein herkintä aikaa lapsen kiintymyskäyttäytymisen aktivoitumiselle. Tänä aikana lapsi muodostaa omat sisäiset oletuksensa siitä, kuka on hänen kiintymyksen kohteensa ja miten herkästi tämä vastaa lapsen esittämiin avunpyyntöihin (Rusanen, 2011, 35).

O'Connor (2012) puhuu ammattimaisesta rakkaudesta kiintymyssuhteiden yhteydessä. Hän esittää, että jos varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda sellaiset olosuhteet, jotka mukailevat rakastavan kodin ilmapiiriä, tarvitaan hoidon ja opetuksen lisäksi myös rakkautta. O'Connorin mukaan sen avulla turvattomasti kiintyneet lapset kerryttävät luottamusta aikuisiin ja oppivat, että heidän tarpeensa tulevat ymmärretyiksi eikä heitä aina torjuta (O'Connor, 2012, 117—118).

Hughes (2011) taas puhuu kirjassaan siitä, miten eri keinoin vanhemmat voivat vahvistaa lapsen heitä kohtaan tuntemaa kiintymystä ja näin kehittää kiintymyssuhdetta (Hughes, 2011, 206). Aiemmin tässä tutkielmassa on todettu, että lapsi muodostaa ensisijaisten, usein vanhempiin kohdistuvien kiintymyssuhteiden lisäksi myös toissijaisia kiintymyssuhteita. Näiden kiintymyssuhteiden kohteena voivat olla esimerkiksi varhaiskasvattajat. Näin ollen voidaan Hughesin esittämiä neuvoja hyödyntää soveltaen myös lasten kiintymyssuhteiden tukemiseen varhaiskasvatuksessa, kun kiintymyksen kohteena on varhaiskasvattaja.

5.1 Kiintymyssuhteita tukeva päiväkotiympäristö

Rusanen (2011) esittää, että lapsen jännitystä voidaan ennen uuteen hoitopaikkaan siirtymistä lieventää monilla pienillä asioilla. Tällaisia ovat hänen mukaansa esimerkiksi hoitajan vierailu lapsen kotona niin, että lapsi saa esitellä hoitajalle hänelle tärkeitä esineitä ja hoitaja voi kertoa, millaisia vastaavia esineitä hoitopaikassa on. Hoidossa lapselle tulisi Rusasen mukaan tarjota niitä esineitä, joista hänelle on kerrottu. Lapsi voi myös tuoda omia hänelle tärkeitä esineitä mukanaan päiväkotiin (Rusanen, 2011, 116—117).

O'Connorin (2013) mukaan taas lapsen siirtymistä uuteen hoitopaikkaan voidaan helpottaa esimerkiksi antamalla lapsen vierailta toistuvasti hoitopaikassa yhdessä tutun aikuisen, kuten vanhempien, kanssa. Tämä mahdollistaa hänen mukaansa sen, että lapsi voi kerätä kokemusta

uudesta ympäristöstä ja sen ihmisistä samalla, kun hänellä on mahdollisuus turvautua hänelle tuttuun ihmiseen. Positiiviset kokemukset muodostavat O’Connorin mukaan positiivisia miellelyhtymiä (O’Connor, 2013, 101). Lasta ei tulisi Sinkkosen (2018) mukaan ikinä jättää katoamalla lapsen näkyvistä ilman, että siitä ilmoittaa. Tällainen äkillinen katoaminen aiheuttaa lapsessa turhautumisen ja ärtymyksen tunteita sekä jopa aggressiota (Sinkkonen, 2018, 66).

Hughesin (2011) mukaan ympäristötekijöillä on vaikutuksia lapsen kiintymyssuhteisiin. Lapsen ulkoinen ympäristö vaikuttaa hänen mukaansa siihen, kokeeko lapsi olonsa turvalliseksi ympäristössä ja kykeneekö tämä tukeutumaan itsensä sijaan myös kiintymyksenkohteisiinsa. Huomiota tulisi hänen mukaansa kiinnittää lapsen päiväohjelmaan, jonka tulisi olla ennalta suunniteltu ja sisältää lapsen kehityksen kannalta tärkeitä asioita (Hughes, 2011, 211).

O’Connorin (2013) mukaan lapselle toiminnan ennakoitavuus on tärkeässä osassa turvallisuuden tunteen kokemista. Hänen mukaansa ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista noudattaa kellontarkkaa aikataulua, vaan lähinnä asioiden järjestyksen tulisi pysyä lapselle helposti ennakoitavissa olevana asiana. Esimerkiksi lapsen tulisi tietää, että välipala on saatavilla tietyssä vaiheessa päivää (O’Connor, 2013, 104). Hughesin (2011) mukaan lapsen toiminnan valvominen eli aikuisen fyysinen läsnäolo saa lapsen tuntemaan olonsa turvallisemmaksi kuin silloin, kun hän jää yksin. Erilaisten toistuvien rituaalien luominen auttaa Hughesin mukaan lasta tuntemaan, että hänellä on jokin oma paikkansa ympäröivässä yhteisössä. Kun aikuinen järjestää lapselle selkeärankaisen ympäristön, on lapsen hänen mukaansa helpompi kokea onnistumisia epäonnistumisten sijaan (Hughes, 2011, 212—213). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että selkeä ja suunnitelmallinen mutta samaan aikaan joustava päivän rakenne edistää lapsen hyvinvointia (Opetushallitus, 2018, 31).

Hughesin (2011) mukaan aikuisen tärkeänä tehtävänä on auttaa lasta rauhoittumaan. Hyviä rauhoittelun keinoja ovat hänen mukaansa esimerkiksi lempeä ja empaattinen puhe tai katse, sekä hellä kosketus. Hän kuitenkin korostaa, että on tärkeää antaa lapselle tilaa ja kunnioittaa hänen toivettaan välttää kosketusta tai olla yksin, mikäli lapsi näin haluaa (Hughes, 2011, 215). Varsinkin kiintymysongelmaisilla lapsilla on Hughesin mukaan taipumusta kiihtyä herkästi. Heihin vaikuttavat normaalia enemmän esimerkiksi ympäristön melu ja ennakoimattomat muutokset ja tapahtumat, sillä ne hänen mukaansa horjuttavat heidän tasapainoaan. Hughesin mielestä olisikin tärkeää suojella lapsia liiallisilta virikkeiltä, eli tarjota heille sen sijaan rauhallinen ja ennakoitavissa oleva ympäristö toimintaa varten (Hughes, 2011, 217). Myös

varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan päiväkodin toimintakulttuurin kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota kiireettömän ja keskittymistä edistävän ympäristön tarjoamiseen (Opetushallitus, 2018, 31).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nostetaan esiin myös se, että lapsen hyvinvointia edistetään antamalla hänelle mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon (Opetushallitus, 2018, 31). Myös Hughes (2011) kertoo, että lapsen kiintymyssuhteiden kannalta tarkasteltuna lapsen riittävä unensaanti tulisi varmistaa. Nukkumisen valmistelu tulisi hänen mukaansa aloittaa jo muutama tunti ennen varsinaista nukkumaanmenoa. Tänä aikana tapahtumien tulisi olla lapselle helposti ennakoitavissa eikä niihin saisi liittyä mitään sellaista, joka ei tue lapsen rauhoittumista vaan jolla on päinvastainen vaikutus. Hänen mukaansa lapsen rauhoitteluun voi käyttää apuna esimerkiksi kirjojen lukemista, musiikin kuuntelua tai kevyttä hieromista. Unensaantiin vaikuttaa Hughesin mukaan myös nukkumisympäristö, joten olisi hyvä, jos lapsella olisi mahdollisuus vaikuttaa nukkumisympäristönsä ja siihen mitä se pitää sisällään (Hughes, 2011, 217).

Hughes (2011) esittää, että lapsella ei tulisi olla liikaa valintatilanteita, sillä ne aiheuttavat lapselle herkästi ahdistusta. Ahdistus johtuu hänen mukaansa siitä, että lapsi ei vielä luota omaan valintakykyynsä tai katuu tekemäänsä valintaa hetken kuluttua. Hänen mukaansa aikuisen tulisi tehdä valinnat lapsen puolesta (Hughes, 2011, 212). Tämä näkemys on kuitenkin ristiriidassa uusimman varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) korostetaan nimenomaan lapsen osallisuutta ja oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on perusteiden mukaan tukea lapsen taitoja osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen saralla sekä kannustaa lasta oma-aloitteisuuteen (Opetushallitus, 2018, 26). Myös O'Connor (2013) puhuu sen puolesta, että lapsia tulisi kannustaa itsenäisyyteen. Hänen mukaansa heidän stressinsä vähenee, kun heillä on mahdollisuus vaikuttaa toimiinsa (O'Connor, 2013, 104).

5.2 PACE-asenne apuna tukemassa kiintymyssuhteita

Hughes (2011) esittelee kirjassaan PACE-asenteen. PACE on lyhenne englanninkielisistä sanoista playfulness, acceptance, curiosity ja empathy. Suomennettuna termit kuvaavat asenteen ominaispiirteitä: leikkisyys, hyväksyntä, uteliaisuus ja empatia. Lyhyesti PACE-asenne tarkoittaa Hughesin mukaan yksilöiden suhtautumista toisiinsa niin, että toisen osapuolen kehittymisen vaaliminen ja rohkaiseminen ei aiheuta uhkaa tai vaaraa toisen

kehittymiselle. Kyse on siis hänen mukaansa siitä, että kaikkien oikeuksia kunnioitetaan ja kaikkien kokemukset ja ajatukset otetaan huomioon. PACE-asenteen ydin on hänen mukaansa lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa, jonka kautta aikuisen avoin, lämmin ja rohkaiseva suhtautuminen lapseen välittyy (Hughes, 2011, 87—88). Korhosen ja Holopaisen mukaan PACE-asenne voi kuvata myös esimerkiksi ammattilaisten suhtautumista vanhempia kohtaan niin, että vanhemmat saavat tarvitsemaansa tukea ja kokevat tulevansa kuulluiksi ja ymmärretyiksi (Korhonen & Holopainen, 2015, 12).

Leikkisyys PACE-asenteessa ilmenee Hughesin (2011) mukaan esimerkiksi loruna sekä kurkistus-, piilo- ja kiinniottamisleikkeinä. Tällaiset leikit saavat hänen mukaansa aikaan naurua ja ovat lapsen mielestä sopivan jännittäviä. Niiden aikana sekä lapsi että aikuinen on Hughesin mukaan kiinnostunut samasta asiasta ja heillä on yhteisiä tunteita, kuten leikissä koettu ilo. Tällaisina hetkinä suhtautuminen toiseen on usein hyväksyvää ja avointa (Hughes, 2011, 90).

Hyväksyntä kasvattaa Hughesin (2011) mukaan lapsen turvallisuuden tunnetta, kun lapsi ymmärtää, ettei hänen sisäistä minäänsä koskaan uhkaa hylkääminen, pilkkaaminen ja pettyminen. Niiden sijaan hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on. Hughesin mukaan aikuiset puuttuvat lapsen toimintaan arvioimalla, opastamalla ja kritisoidulla vain lapsen käytöstä, eivät koskaan hänen persoonaansa (Hughes, 2011, 97). Hughes korostaa hyväksynnässä keskeistä olevan lapsen erottaminen hänen käyttäytymisestään ja sen välittäminen myös lapselle, jotta lapsi ymmärtää, että hänet persoonana hyväksytään vaikka hänen käyttäytymistään ei hyväksyttäisikään (Hughes, 2011, 99).

Uteliaisuudella tarkoitetaan Hughesin (2011) mukaan sitä, että aikuinen on kiinnostunut lapsesta. Aikuinen pyrkii lapsen ei-kielellisten eleiden ja ilmeiden perusteella oppimaan lapsen sisäisestä maailmasta olemalla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Hughes, 2011, 106). Hughesin mukaan aikuisen utelias suhtautuminen lapseen tukee myös lapsen omaa kiinnostusta sisäistä maailmaansa kohtaan, ja näin hän oppii pikkuhiljaa ilmaisemaan itseään rehellisemmin (Hughes, 2011, 109).

PACE-asenteen viimeisen sanan, empatian, avulla aikuinen auttaa Hughesin (2011) mukaan lasta tunnistamaan ja säätämään erilaisia tunnetiloja. Hän kertoo, että aikuisen tunteiden ilmaisemisen tulisi olla ei-kielellistä ja liioiteltua hänen osoittaessaan lapselle kokevansa tämän tunnetilan. Kommunikaatio koostuu Hughesin mukaan selkeistä ilmeistä, äänen rytmistä ja vaihtelusta sekä erilaisista eleistä ja asennoista. Lapsen varttuessa kommunikaatioon lisätään

sanoja empatian välittämiseksi. Hughesin mukaan empatian avulla lapsen on mahdollista selvitä vaikeistakin asioista ja tilanteista (Hughes, 2011, 214—215).

5.3 Omahoitajuuden merkitys kiintymyssuhteiden tukemisessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) korostetaan jokaisen lapsen tuntemusta ja hänen tarpeidensa huomioon ottamista varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa. Asiakirjan mukaan lapsen tunteminen edellyttää pysyviä vuorovaikutussuhteita lapsen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä (Opetushallitus, 2018, 19). Kalland (2011) nostaa esille Andrea Dettlingin tekemän tutkimuksen, jonka mukaan lapsi kokee varhaiskasvatuksessa stressiä, ellei heillä ole tiettyä henkilöä, joka seuraa heidän mielialaansa ja tarpeitaan ja auttaa niiden kontrolloinnissa. Toisin sanoen lapsi tarvitsee itselleen henkilön, johon hän voi kiintyä (Kalland, 2011, 140).

Omahoitajamallia toteutettiin Suomessa useissa päiväkodeissa 2000-luvun alkupuolella, mutta uuden varhaiskasvatuslain myötä sen käyttö päiväkodeissa on suurimmaksi osaksi loppunut kokonaan. Kuitenkin omahoitajamallilla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia kiintymyssuhteiden ylläpitämiseen ja luomiseen, joten mielestäni on tärkeää nostaa tätä aihetta uudelleen keskusteluun. Keltinkangas-Järvisen (2012) mukaan omahoitajasysteemistä kiinnostuttiin Suomessa 2000-luvulla. Hoitotapaa kokeiltiin hänen mukaansa ensimmäisenä Espoossa ja Kuopiossa, minkä jälkeen omahoitajuutta on kokeiltu myös muualla Suomessa ja joihinkin paikkoihin se vakiintui viralliseksi toimintamalliksi. Keltinkangas-Järvinen kertoo, että vuosina 2001-2006 toteutettiin Kenguru-tutkimukseksi nimetty seurantatutkimus, jossa tutkittiin omahoitajasysteemin ja perinteisen varhaiskasvatusmallin välillä esiintyviä eroja. Tutkimuksen tulokset osoittivat Keltinkangas-Järvisen mukaan sen, että eroja omahoitajuuden ja perinteisen hoitomallin välillä ilmeni omahoitajuuden eduksi, mutta ei mitenkään johdonmukaisesti tai tilastollisesti merkittävästi. Toinen tutkimuksesta saatu tulos osoitti, että omahoitajamallia toteuttavan henkilökunnan suhtautuminen omaan työhönsä muuttui positiivisemmaksi (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 175–178). Tutkimukseen osallistunut henkilökunta oli sitä mieltä, että omahoitajuus on sinänsä hyvä asia, mutta lapsen kiintyminen yhteen henkilöön vaikeutti päivän rutiineista selviytymistä ja lisäksi kiintymyssuhteen luominen yhteen henkilöön aiheutti muissa aikuisissa herkästi kateutta (Keltinkangas-Järvinen, 2012, 180).

Kallandin (2011) mukaan lapsi tarvitsee korvaavan turvapesän eli nimetyn hoitajan vanhempiensa tilalle varhaiskasvatuspäivän aikana. Kalland kertoo omahoitajamallin, jota on kehitetty myös Suomessa 2000-luvulla, perustuvan ajatukseen siitä, että jonkun aikuisen täytyy ottaa lapsesta selkeästi vastuu. Omahoitajamallissa toimitaan hänen mukaansa niin, että lapsen ja hoitajan välille luodaan kiinteä suhde. Suhteen luominen aloitetaan Kallandin mukaan jo ennen varhaiskasvatuksessa aloittamista, vierailemalla lapsen kotona ja sen jälkeen tuomalla lapsi vanhempineen vierailulle varhaiskasvatukseen (Kalland, 2011, 147–148).

Omahoitajalla on Kallandin (2011) mukaan merkitystä myös lapsen ja tämän vanhempien välisten kiintymyssuhteiden tukemisessa. Hänen mukaansa omahoitaja auttaa vanhempia tulkitsemaan ja sanoittamaan lapsen rajujakin reaktioita ero- ja jälleennäkemistilanteissa ja kertoo lapselle mitä vanhemmat ehkä ajattelevat mutta unohtavat sanoa ääneen. Näiden tilanteiden loppuratkaisun tulee Kallandin mukaan olla kaikilla selkeästi mielessä, mutta niitä ei saa kiirehtiä (Kalland, 2011, 150–151).

Kalland (2011) kertoo, että usein henkilökunta on kokenut omahoitajamallin työtä helpottavana mallina. Hänen mukaansa mallin avulla lapset ovat sopeutuneet helpommin ja nopeammin varhaiskasvatukseen, ja osoittavat lisäksi kiintymystä hoitajaansa kohtaan. Hoitajat taas ovat Kallandin mukaan kokeneet, että heillä on enemmän aikaa, kun voi keskittyä vain muutamaaan lapseen. Lisäksi heidän mukaansa omahoitajamalli on helpottanut yhteydenpitoa vanhempien kanssa (Kalland, 2011, 153).

6. Pohdinta

Lapsi alkaa luoda jo ensimmäisten elinkuukausiensa aikana kiintymyssuhteita, joiden laatu vaikuttaa hänen koko loppuelämäänsä ja siinä tekemiinsä valintoihin. Kiintymyssuhteet muodostuvat lapsen käyttämän kiintymyskäyttäytymisen ja kiintymyksen kohteen osoittamien vastineiden yhteisvaikutuksesta joko turvallisiksi tai turvattomiksi.

Kuten tässä tutkielmassa on todettu, pieni lapsi muodostaa ensisijaisia kiintymyssuhteita yleensä perheensä jäseniin, tyypillisesti äitiinsä, joka on pääasiallisessa vastuussa lapsen hyvinvoinnista. Äidin ja lapsen välinen suhde onkin elintärkeä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Se luo pohjan lapsen turvallisuuden tunteelle, joka taas vuorostaan luo pohjan lapsen kasvulle ja kehitykselle. Jotta jokainen lapsi kykenisi kasvamaan ja kehittymään ikätasonsa vaatimilla tavoilla, tarvitsee lapsi turvallisen kiintymyskohteen, johon hän voi vaikeissa tilanteissa turvata. Näin kiintymyssuhteita voidaan pitää merkittävänä osana yksilön kasvua ja kehitystä. Niiden tiedostamisen ja ymmärtämisen tulisikin olla osa lasten parissa työskentelevien henkilöiden, kuten varhaiskasvattajien, ammattiosaamista.

On myös todettu lapsen luovan ensisijaisten kiintymyskohteiden lisäksi toissijaisia kiintymyssuhteita, jotka eivät voi korvata ensisijaisia kiintymyssuhteita, mutta jotka voivat toimia niiden rinnalla tukevinä ihmissuhteina. Tällaisia toissijaisia kiintymyssuhteita lapsi voi muodostaa myös ydinperheensä ulkopuolisiin henkilöihin, esimerkiksi varhaiskasvattajiin päiväkodissa.

Aiemmin tässä tutkielmassa on todettu vastauksena tutkimuskysymykseen, että varhaiskasvatuksella ei ole aiempien tutkimusten mukaan tilastollisesti merkittäviä vaikutuksia lapsen ja ensisijaisen kiintymyskohteen väliseen kiintymykseen. Varhaiskasvatus asettaa lapsen ensisijaiset kiintymyskohteet mahdollisesti kuitenkin koetukselle, sillä lasten varhaiskasvatuksessa viettämä viikkotuntimäärä on usein korkea. Vanhemmille ja lapsille jää vähemmän yhteistä aikaa, kun päivät kuluvat töissä ja varhaiskasvatuksessa ja yhteistä aikaa on vain iltaisin ja viikonloppuisin. Sen seuraukset voivat olla yksilöllisiä, kuten aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet. Joidenkin lasten kiintymyssuhteet ovat muuttuneet varhaiskasvatuksen aloittamisen myötä, kun taas joidenkin kiintymyssuhteisiin varhaiskasvatuksella ei ole ollut minkäänlaisia vaikutuksia.

Varhaiskasvatus kuitenkin mahdollistaa toissijaisten kiintymyssuhteiden luomisen lapsen ja varhaiskasvattajien välille. Vaikka lapsen ja perheenjäsenten välinen kiintymyssuhde siis

olisikin syystä tai toisesta turvaton, on lapsella edelleen mahdollisuus luoda ja kokea turvallisia kiintymyssuhteita. Turvallisten kiintymyssuhteiden merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä on merkittävä, kuten aiemmin on todettu. Kiintymyssuhteilla on vaikutuksia myös myöhempään elämään, esimerkiksi tuleviin ihmissuhteisiin, oppimiseen ja mielenterveyteen. Vaikka siis varhaiskasvattajien ja lasten väliset kiintymyssuhteet eivät voi korvata ensisijaisia kiintymyssuhteita, voivat ne tasapainottaa lapsen kokemuksia muista ihmisistä ja auttaa heitä ymmärtämään, että heidänkin tarpeitaan kuunnellaan ja täytetään. Pohdinnan arvoisena asiana on omahoitajuuden merkitys lapsen ja varhaiskasvattajien välisten kiintymyssuhteiden luomisessa. Vaikka sitä koskeva suomalainen tutkimus on osoittanut, ettei omahoitajuudella ole tilastollisesti merkittäviä vaikutuksia verrattuna perinteiseen hoitojärjestelmään, voi omahoitajan merkitys yksittäiselle lapselle nousta silti suureksi.

Varhaiskasvatuksen vaikutus lapsen kiintymyssuhteisiin pitää siis sisällään sekä negatiivisia että positiivisia piirteitä. Varhaiskasvatus asettaa lapsen ensisijaiset kiintymyssuhteet koetukselle, mutta samaan aikaan se mahdollistaa uusien kiintymyssuhteiden luomisen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lasten kasvua ja kehitystä, ja loppujen lopuksi tämä toteutuu myös kiintymyssuhteiden näkökulmasta.

Tässä tutkielmassa on käytetty paljon myös sellaista lähdekirjallisuutta, joka ei ole ihan viimeisimpien vuosien tuotosta. Esimerkkinä mainittakoon Bowlbyn ajatukset ja Ainsworthin vierastilannemenetelmän käyttö, jonka eettisyys voidaan kyseenalaistaa. Onko kaikkien eettisten ohjeiden mukaista aiheuttaa lapselle tarpeetonta stressiä tutkimusmielessä? Voiko tällaisella toimintatavalla olla jonkinlaisia hetkellisiä tai pysyviä haittoja lapsen hyvinvoinnille? Aiheesta olisi ehkä hyvä toteuttaa uusi tutkimus, jossa huomioitaisiin nykyaikaiset eettiset periaatteet paremmin.

Tutkiessani tätä aihetta olen oppinut paljon niin kiintymyssuhteista kuin siitä, miten ne näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Uskon, että jatkossa toimiessani lapsiryhmässä osaan kiinnittää huomiota seikkoihin, jotka viittaavat kiintymyssuhteisiin ja mukauttaa toimintaani niin, että tuen turvallisten kiintymyssuhteiden olemassaoloa. Olen lisäksi oppinut tekemään tutkimusta aiheesta, jonka olen kokenut itseäni kiinnostavan. Tutkiessani olen huomannut, etteivät kaikki ennakko-oletukseni aina ole pitäneet paikkansa. Esimerkiksi alkuoletuksena tässä tutkielmassa oli, että varhaiskasvatuksella on jonkinlaisia vaikutuksia kiintymyssuhteisiin, mutta perehtyessäni aiempiin tutkimuksiin sain huomata, että vaikutukset ovat hyvin yksilölliset eivätkä tilastollisesti merkittäviä. Olen joutunut tutkielmani kirjoittamisen aikana hyväksymään

sen, että asia on nyt aiempien tutkimusten valossa näin, vaikka toivoin toisenlaista lopputulosta. Tutkimusprosessini on siis ollut kaikin puolin hyvin opettavainen kokemus, ja olen tyytyväinen lopputulokseen, vaikka tiedostan senkin, että minä tutkijana olen vielä alkutaipaleella ja paljon löytyisi vielä parannettavaakin.

Itse kiintymyssuhteita on tutkittu vuosien varrella paljon, ja niistä tiedetään jo varsin kattavasti. Kuitenkin varhaiskasvatuksen vaikutus kiintymyssuhteisiin on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, ettei kiintymyssuhteita ole pidetty merkittävänä asiana varhaiskasvatuksessa, tai että niiden vaikutuksiin ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Mikäli varhaiskasvatusta haluttaisiin kehittää myös kiintymyssuhteiden näkökulmasta, vaatisi asian eteneminen vielä lisää tutkimuksia siitä, millaisia mahdollisia vaikutuksia varhaiskasvatuksella oikeastaan on lapsen jo luotuihin kiintymyssuhteisiin ja niihin kiintymyssuhteisiin, joita lapsen on mahdollista varhaiskasvatuksessa luoda.

Omasta mielestäni mikään määrä tietoa ei ole tällä alalla liikaa. Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on turvata kaikille lapsille mahdollisuus turvalliseen elämään ja asianmukaiseen kasvuun ja kehitykseen. Kaikki lapset yritetään saattaa samalle viivalle riippumatta siitä, minkälaiset lasten kotiolot ovat. Mitä monipuolisimmista aiheista tietoa on, sitä paremmin tavoitteessa on mahdollista onnistua varhaiskasvatuksen kehittämisen kautta. Siksi huomiota kannattaa suunnata myös kiintymyssuhteisiin ja niiden tutkimiseen, sillä kuten on aiemmin todettu, niiden laadulla ja määrällä on vaikutusta myös lapsuuden jälkeiseen elämään.

Lähteet

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume 1, Attachment*. London: Pimlico.
- Golding, K. S. (2014). *Hoitava kiintymys – terapeutinen vanhemmuus: Käsikirja kasvattajille ja ammattilaisille*. Tampere: PT-Kustannus.
- Hautamäki, A. (2001). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s.13–66). Helsinki: WSOY.
- Hautamäki, A. (2011). Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (s.27-65). Helsinki: WSOYPro.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hughes, D. (2011) *Kiintymyskeskeinen vanhemmuus: toimivuutta kasvatukseen*. Tampere: PT-Kustannus.
- Kalland, M. (2001). Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s.198–233). Helsinki: WSOY.
- Kalland, M. (2011). Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (s.136-159).
- Keltinkangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aalto, J. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korhonen, S. & Holopainen, L. (2015). *Vanhempnana vahvemmaksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta: kirja vanhemmuudesta ja sen tukemisesta*. Jyväskylä: Satu Korhonen.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: tutkijalaitos*. Helsinki: International Methelp cop.
- O'Connor, A. (2013). *Understanding transitions in the early years: Supporting change through attachment and resilience*. London: Routledge.
- Opetushallitus. (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: PunaMusta Oy.
Haettu osoitteesta:
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf (28.1.2021)

- Parkes, C. M., Hinde, J. S. & Marris, P. (2004). *Attachment across the life cycle*. London: Taylor & Francis Group.
- Prior, V. & Glaser, D. (2006). *Understanding attachment and attachment disorders: Theory, evidence and practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020) Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauh, H., Ziegenhain, U., Müller, B. & Wijnroks, L. (2000). Stability and Change in Infant–Mother Attachment in the Second Year of Life: Relations to Parentin Quality and Varying Degrees of Day-Care Experience. Teoksessa Crittenden, P. M. & Claussen, A. H. (2000). *The organization of attachment relationships: Maturation, culture, and context* (s.251–276). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Helsinki: Finn Lectura.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.
- Shonkoff, J., P. Levitt, S. Bunge, J. Cameron, G. Duncan, P. Fisher, N. Fox., (2015). Supportive Relationships and Active Skill Building Strengthen the Foundations of Resilience. *National Scientific Council on the Developing Child*. Harvard: Center for the Developing Child, Harvard University.
- Sinkkonen, J. (2018). *Kiintymyssuhteet elämänkaareissa*. Helsinki: Duodecim.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2020). Varhaiskasvatus 2019: Varhaiskasvatuksessa käytetään palveluseteliä yhä useammin. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020092976135> (23.2.2021)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. Haettu osoitteesta: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio040413.pdf.pdf#overlay-context=fi/ohjeet-ja-julkaisu%E2%80%8B (28.1.2021)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki. Haettu osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf (25.2.2021)

Tirkkonen, T. (2015). Early attachment, mental well-being and development of Finnish children at preschool age: twinship – risk or opportunity? Oulu: University of Oulu.

<http://urn.fi/urn:isbn:9789526209845>

Varhaiskasvatuslaki, 540/2018.

Vilkka, H. (2020). *Tutki ja kehitä*.

Vondra, J. I. & Barnett, D. (1999). Atypical Patterns of Early Attachment: Theory, research and current directions. Teoksessa Vondra, J. I., Barnett, D., Pipp-Siegel, C., Waters, E. &

Crowell, J. A. (1999). *Atypical attachment in infancy and early childhood among children at developmental risk* (s.1–24). Maldon (Mass.): Blackwell Publishers.